

בחוזין ונותנים לפניו⁷³ והוא שיחלוק בראשונה, כדי שיכרו לו חלק היפה, ולקמן מפרש כמה שקיל:

א"ר יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך, בשמואל דכתיב זה משפט המלך וגו', מלך מותר בו. רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי ליראם ולבהלם, מפני עמי הארץ שבהן ששאלו שלא כהוגן, ואיבעית⁷⁴ כדי ליראם ולבהלם מפני המלך ותהא אימתו מוטלת עליהם⁷⁵. כתנאי כו' שמואל כרב יוסי, ורב כו' יהודה, וכן היה ר' יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, דבכולהו כתיב ירושה וישיבה, מלך דכתיב כי תבא וגו' וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך, עמלק דכתיב והיה בהניח וגו' בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה וגו', בנין בית הבחירה דכתיב ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והיה המקום וגו'. ר' נתניה⁷⁶ אומר לא נאמרה פרשה זו, של שמואל, אלא כדי לאיים עליהם כדי שתהא אימת המלך עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, ויש לפרש לא נאמרה פרשה זו הכתובה במשנה תורה לצוות עליהן להעמיד להן מלך אלא כדי לאיים עליהן שלא ישאלו להן מלך שאם שאלו מלך מעמידין להן מלך שתהא אימתו מוטלת עליהם, והכין מסתבר מדקא מפליג אדר' יהודה דאמר מצוה⁷⁷. ר' נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו של משנה תורה לא למצוה ולא לאיים עליהן אלא כנגד התרעומת, שאם נתרעמו בימי שמואל ובקשו להעמיד להן מלך מעמידין להן, ולעולם היכא דלא בעו מלכא עדיף להו טפי שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי, מדהוה סגי ליה למיכתב אשימה עלי מלך ותן לא וכתוב ככל הגוים, ש"מ לשון תרעומת קא מישתעי קרא דמשמע שמבקשין להיות ככל הגוים אשר סביבותיהם אשר לא כדת. ויש מפרשין⁷⁸ כנגד התרעומת שגלוי לפני שהיו עתידין להתרעם על כך ולומר והיינו גם אנחנו ככל הגוים שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך עתידים אתם לומר כן, וקרובין דבריהן לדברינו. מיהו

לא שנא להאי פירושא ולא שנא לפירושא דידן האי כנגד התרעומת אתרעומת שנתרעמו בימי שמואל או על כנגד כיוצא בה קאמרי, מיהו מסייע האי פירושא בתרא מדקא מפליג עלה רבי אלעזר בר' יוסי⁷⁹ וקאמר זקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו דמשמע דאדורו של שמואל קאי, ואי אמרת דלא איירי ר' נהוראי בהאיך מעשה דשמואל למימרא דשלא כהוגן שאלו אמאי קא מפליג ר' אליעזר בר' יוסי, דקתני ר"א בר' יוסי אומר זקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו, שבקשו מלך לשפטם ולרדות את הסרבנין שבהן במקל⁸⁰, ועמי הארץ שבהן קלקלו, שבקשו להם מלך להלחם מלחמותיהם ולא בטחו במקום:

בתחילה. קודם שנשא שלמה את בת פרעה, מלך על העליונים, מלאכים ורוחות השוכנים במדור העליון, כלומר שהיה גזור עליהן גזרה והן מקיימין אותה⁸¹. לאחר שנשא את בת פרעה, מלך על התחתונים בלבד שנאמר מתפסח ועד עזה. חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וחד אמר תפסח ועזה גבי הדדי קיימי, והכי קאמר קרא וכי הוא רודה בכל עבר הנהר כמתפסח ועד עזה. כיון שעברו ימים ולא חזר בו, מלך על ישראל בלבד שנאמר אני קהלת הייתי מלך על ישראל. ולבסוף מלך בירושלים, שמרדו שארית ישראל. ולבסוף מלך על מטתו בלבד. ולבסוף כיון שלא חזר בו השליכו אשמדאי מכסאו לארץ אחרת כדמפרש בפרק מי שאחזו קורדיאקוס (גיטין פח:), ומלך על מקלו בלבד דכתיב וזה היה חלקי מכל עמלי, רב ושמואל, חד אמר אמקלו קאמר, וחד אמר (קידו) [*קודו⁸²]. איתמר משמא דרב האי גאון ז"ל דהיינו מקידה של חרס ששותה בה מים. הדר למלכותיה או לא הדר, רב ושמואל, חד אמר בתחילה מלך ולבסוף הדיוט ותו לא הדר, חד אמר מלך והדיוט ומלך, ושאר השמועה פשוטה היא:

בא מתני' לא ירבה לו נשים וכו'. אית דאמרי דר' יהודה ור"ש במימריה דת"ק פליגי, ולפרושי

או משום עמי הארץ או משום דתהא אימתו מוטלת עליהם. וכן לא גרס רבינו שנא' שום תשים וגו' דזה שייך בכל אדם ולא רק בעמי הארץ. וכ"ה בילקוט שם ובדק"ס. 76 כ"ה בילקוט ובדק"ס. ומיושב קושית רש"י היינו ר' נהוראי. ועי' הגהות יעב"ץ. 77 והיינו דלר"י מצוה לשאול ולר"ג אין מצוה, אבל כששואלין מלך אז הוי מצוה למנות מלך כמו לר"י. ובדעת ר' נהוראי נמי אפשר דכששואלין הוי מצוה, ועי' אוה"ח ומשך חכמה עה"ת שם ובביאור הגר"פ על הרס"ג ח"ג עמ' קיז. 78 רש"י ד"ה לא. 79 וכ"ה בדק"ס בהגהות, ולפנינו ר"א סתם. 80 כ"ה ברש"י ובמאירי, ובמהרש"א ח"א פ"י בע"א, ועי' בסנהדרין קטנה. 81 עי' הגהות יעב"ץ. 82 בר"ח פ"י קורו, קערה שאוכל בה. ולפנינו גונדו, ופרש"י טליתו. ועי' באוצר הגאונים.

משמע כדעת הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ג ובפ"ד ה"ו, וע' מהרש"ל כאן שהביאו. ונעיקר שיטתם שאין ליטול אלא היכא דלא סגי ליה בלא"ה (עי' בשו"ת הרמ"ז סי' מו ד"ה תנינא), אלא שהתוס' והר"ן לא הזכירו שעת מלחמה דוקא, אלא רק שלא יטול לעצמו. ורבינו כתב שאינו אלא כדי לעבור ואפי' שלא בשעת מלחמה ולא יפקיע גוף הקרקע. ובמאירי כתב דוקא לעבור ודוקא במלחמה. וכ"מ לשון הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ג. וכן לענין מה שנותן לעבדיו בפ"ד שם ה"ו משמע דדוקא הפירות ונותן דמים ובשעת מלחמה, ועי' בלח"מ. וע"ע בערוה"ש העתיד סי' עג סעי' ה' ובסי' עד סעי' ר'. 73 וכ"ה בדק"ס. ולפנינו: לו. 74 נד"צ להוסיף: תימא. 75 רש"י ל"ג ליראם ולבהלם משום דלר"י יפה שאלו. אך רבינו גרס לה (וכ"ג בילקוט ש"א רמז קה) ופירשה

מימריה קאתו, דאי ס"ד לאיפלוגי עליה קאתי, הוה לן לפרושי נמי טעמיה דת"ק היכי מפרש לה להי קרא. ואנן לא סבירא לן הכי, דאם איתא דלא פליג ר"י אדת"ק הו"ל למיתני בד"א אי נמי אימתי, ואי משום דלא פרישנא לטעמיה דת"ק, משום דהוה פשיטא לן טעמיה דלא דריש טעמא דקרא ואפי' היכא דמפרש טעמיה בהדיא⁸³, והכי פירושא דמתני', לא ירבה לו נשים בין מוחזקות בכשרות כאביגיל בין שאינן מוחזקות אלא ח"י, ודוקא בסתמא אבל מוחזקות ברשעות כ"ע מודו דאפי' אחת לא ישאנה⁸⁴. ר"י אומר מרבה הוא לו יותר מי"ח, ובלבד שיהו מוחזקות בכשרות כדי שלא יהו מסירות את לבו, שלא אסרה תורה להרבות אלא בנשים שאינן מוחזקות בכשרות ולא ברשעות שלפי רובן יסירו את לבו. ר"ש אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו, כלומר שאינה מוחזקת בכשרות ויש לחוש שמא תסיר את לבו, הרי זה לא ישאנה, דהא כתיב לא יסור לבבו לא יעשה דבר שגורם להסיר את לבו, א"כ מה ת"ל לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל, דכי כתיב לא ירבה לו לאו מטעמא דלא יסור את לבו כתיב, אלא גזרת הכתוב היא, א"כ הכי קאמר רחמנא אפילו כשרות דסלקא דעתך דאין מסירות את לבו לא ירבה שאם הרבה סופן להסיר את לבו⁸⁵:

ואיבעיא לן ח"י מנא לן. כדאשכחן בדוד דנסיב שית וכתיב ואוסיפה לך כהנה וכהנה, בנשים קא מיירי, דכתיב ואתן לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך ואכולהו כתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה שית דהוה לה בהדי קמייתא תרי סרי, וכהנה שית אחריניתא דהוה להו כולהו תמני סר. מתקיף לה רבינא אימא כהנה הא תריסר כדאמרן וכהנה בתרא לאו אשית קמייתא בלחוד קאי אלא אכולהו תריסר קאי דהוה ליה כולהו כ"ד. תניא נמי כאתקפתיה דרבינא כר', ולמאן דדריש וזין הא ארבעים ושמונה, דוא"ו

ודייקין למימר דר"י דריש טעמיה דקרא, למיזל בתריה⁸⁶ וקסבר כיון דטעמא משום לא יסור הוא, מרבה הוא לו נשים כשרות שלא יהו מסירות את לבו, ור"ש לא אזיל בתר טעמא דקרא. והא איפכא שמעינן להו, דתניא אלמנה בין שהיא עניה כו' דברי ר"י, דלא דרשינן טעמיה דקרא למימר דכי הזהר רחמנא האלמנה⁸⁷ שלא להשיאה שם רע בשכנותיה הוא דאזהר,

אבל מרבה כאביגיל דברי ר"י, הרי דאף כאיזבל רק לא ירבה אבל פחות ליכא איסורא, ועי' בחזון יחזקאל שם. 85 קצ"ב דפתח דגוירת הכתוב הוא ולכך אפי' כאביגיל אסור, וסיים בסברא שאם הרבה סופן וכו'. ואולי כוונתו דאף דמסברא ליכא לא יסור דהלא היא כאביגיל, אפי' גזיה"כ לחוש דסופן להסיר את לבו. (ומש"כ לאו מטעמא דלא יסור, כוננו לסברת בני אדם דכנה"ג ליכא לא יסור וצ"ב). ולכאורה ע"כ צ"ל דהוא לא גזיה"כ, דאי גזיה"כ הוא במה טעה שלמה, אלא ע"כ שנתגלה הטעם. וצ"ל דריסור לבבו לא משום פיתוי הנשים רק מרוב תענוגי העה"ז כמ"ש בעין משפט שבליקוטי הלכות. 86 היינו דלדרשא בעלמא לכו"ע דורשין כמ"ש התוס' בסוטה יד, ד"ה כרי. 87 נרצ"ל: אזהר רחמנא אאלמנה. 88 עי' ב"מ קיד, ב. 89 עי' משה"ק מסורת הש"ס, ולגירסת רבינו כל הגמ' מאי קאמר וכו' הוא התם. 90 כ"כ רש"י ב"מ קטו, ד"ה משיאה. אך ברש"י כאן כתב שהיא נכנסת אצלו. וכבר עמד בזה ברע"ב ב"מ שם. ועי' לשון הרמב"ם בפה"מ ב"מ שם ובספרי. ועי' בשו"ת מהרי"ל דסקין ח"ב מכתב לה (הובא גם בחי' עה"ת) שכתב שהמלוה אין צריך לחזר אחר הלואה להחזיר משכונו. והלואה אין צריך לחזר אחר המלוה להחזירו דלא עדיף מהלואה עצמה. ולכך הכא איירי בזמן שצריך לקחת משכונו מיד הלואה, ורש"י כאן איירי בזמן

83 וכן הביא ב' הפירושים בחי' הר"ן וברבינו יונה ובתורהא"ש. וברבינו יונה ובפסקי הרי"ד כתבו כפי' קמא דג' מחלוקת בדבר. ועי' בתוס' חכמי אנגליה כאן ובתוס' בכל המקומות שציין במסוה"ש"ס. והרמב"ם בפ"ג ממלכים ה"ב סתם וכתב שהוא לוקח עד י"ח נשים ואם הוסיף א' ובעלה לוקה, ולא חילק בין מסירות בין אין מסירות. הרי דס"ל דג' מחלוקת בדבר ופסק כת"ק, וכן מבואר בפיה"מ שכתב ואין הלכה לא כר"ש ולא כר"י, והיינו דת"ק לא דריש טעמא דקרא אף במקום שהטעם מפורש בפסוק. נהוה דלא כמ"ש בדעתו כמל"מ ריש פ"ג ממלוה ולוה, ועי' בזה בבית מאיר אבה"ע ריש סי' טז ובשו"ת חיים שאל סי' פט ובקנאת סופרים לסה"מ שורש ה' ובאבי עזרי רפי"ב מאטר"ב. 84 וזהו מסברא דלכ"ע אסור, ונת"ק ס"ל דייח שרי, ונחלקו ר"י ור"ש באינה מוחזקת בכשרות, דלר"ש אסור אפי' אחד, ולר"י מותר י"ח, ובמוחזקת בכשרות מותר אפי' יותר מי"ח. וראה לדבר דלכא"ו מגלן דלר"ש דיותר מי"ח אפי' כאביגיל אסור, דילמא אחת מוחזקת ברשעה וי"ח בסתמא, אבל מוחזקת בכשרות אפי' יותר, ע"כ שאחת ברשעה הוי מסברא ולא בעי קרא, ועי' בתו"ח. אמנם בחי' רבינו יונה ובר"י מלוגיל מבואר דאפי' מסירה ליכו מותר לת"ק עד י"ח, וכ"ה להדיא בתוספתא פ"ד הג' תניא לא ירבה לו נשים כאיזבל

וכהנה בתרא מרבי תרי סר והוה להו בהדי הנך כ"ד וכתוב כהנה בתרא אכולהו דהוה להו מ"ח, ור"ע היא דרדש ווין בפרק ארבע מיתות (לקמן נא:), קתני התם גבי ובת איש כהן דמרבי ר"ע אפילו נשואה בת כהן לשריפה מריבויא דוא"ו, וקתני התם בברייתא ישמעאל אחי בת ובת אני דורש:

אמר רב⁹¹ ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל למטרפסה בהאי עלמא, שנטלה ענשה בעה"ז על שזוללה ברוד דכתיב לא היה לה ולד. והתם אמרין בסוף פרק מקום שנהגו לעשות מלאכה (פסחים נ:), בריך רחמנא דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסה בהאי עלמא⁹²:

מא' פילגשים ומאי נשים. אמר רב יהודה אמר רב נשים בכתובה וקידושין, פילגשים בלא כתובה ולא קידושין⁹³. וכולהו ממנינא ד"ח הור"ג. ואע"ג דקידושין דאורייתא דכתיב כי יקח איש אשה ואין קיחה אלא בכסף, וה"ה לשטר ולביאה דכולהו יליף להו מקראי. הני מילי לשיא אשת איש לחייבו במזונותיה⁹⁴ ולאסרו בקרובותיה ולאסרה בקרובותיה ולחייב עליה משום אשת איש ושאר דברים התלויים באישות, אבל אם רצה לייחד אשה בלא כתובה וכלא קידושין מדאורייתא שפיר דמי, ורבנן הוא דגזור כדי שלא יהיו בנות ישראל הפקר⁹⁵:

אמר רב יהודה ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולם בני יפת תאר היו. הא מילתא ליכא לאוקומה אלא בארבע מאות נשים ובר' מאות גדודים, אי נמי בבציר מהכי וכגון דילדן תאומים. דאי דאיתלירו תרי בתרי עיבורי מאשה אחת לא משכחת לה, דהא מוכח

בקידושין (נא:) דלא התירה תורה אלא ביאה ראשונה בשעת שביה כדבעין למימר השתא גבי תמר, ואי דגייירנהו והדר בא עליה, לא משכחת לה דהנך לאו בני יפת תאר מיקרו דגירות מעלייתא היא, ותו דא"כ נפישו להו נשים טפי מח"י⁹⁷, ואע"ג דאיכא למימר כגון דמיתה חדא והדר נסיב אחריתי, מ"מ קשיא דלא בני יפת תאר מיקרו. ומנא תימרא דלא משכחת לה אלא בארבע מאות גדודים⁹⁸, אי נמי במאתים וכגון דילדן תאומים. דאי כשכא על נשים הרבה בגדוד אחד מי שרי, והא כתיב בה ודרשין בקידושין (נב:) בה ולא בה ובחבירתה, אלא מחזורתא כדפרישית⁹⁹:

אמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תאר הוא, שבא דוד על אמה בשעת שביה, ולישנא דקרא נקט, דכתיב וראית בשביה אשת יפת תאר. וגרסי בקידושין בפרק ראשון (סו) וראית בשביה בשעת שביה, אשת ואפילו אשת איש, יפת תואר לא דברה אלא כנגד יצה"ר, מוטב יאכלו בני ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבלות, וחשקת ואע"פ שאינה נאה, בה ולא בה ובחברתה, ולקחת ליקוחין יש לך בה, לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת לו ואחת לאביו אחת לו ואחת לבנו. והתם נמי משמע דלא התירה תורה כנגד יצר הרע אלא ביאה ראשונה בשעת שביה, אבל ביאה שניה אסורה עד דמגייר לה. וגבי כהן פליגי רב ושמואל לענין ביאה ראשונה, רב אמר מותר חידוש הוא, ושמואל אמר אסור כל היכא דקרינא ביה והבאתה קרינא ביה וראית בשביה, וכהן כיון דלא קרינא ביה והבאתה דהא אסור בגירות לא קרינא ביה וראית. מ"מ שמעינן מיניה דמותר לבא עליה בגיותה ביאה ראשונה בשעת שביה¹⁰⁰. ואמה של תמר נמי הכי

ובמקנה קרא סי' נז. ע"י ברמב"ם פ"ד ממלכים ה"ד דכתב דהדיוט אסור בפילגש. וברמב"ן בתש' רפד (הובא בכס"מ פ"א מאישות ה"ד) השיג עליו ע"ש. וברעת הרבינו יונה ע"י בשע"ת שע"ג אות צד. (ובמרי"מ בזה, וכן אם כוונת הרמב"ם מדאורייתא או מרבנן, ע"י בארובה בספר המפתח שם). 97 וכן הביא התור"ד בקידושין כא,ב מרי"ב בן אשר הלוי דהא דאמרין ד' מאות נתעברו מביאה ראשונה שבאו על אמותיהם במלחמה, ולא קיימם לו לנשים, דאם כן היו יותר מ"ח. ומבואר דפ"ת לא היו יותר מ"ח, ובחי' מהרי"ט קידושין כב,א נסתפק בזה, ולא דא דברי רבותינו. וע"י בשו"ת חיים שאל סי' פט שהאריך בזה. 98 כפי' רבינו הרקח עה"ת פ"י כי תצא הק' דאמרין בויקרא רבה פ"א (ו) דדוד לא עשה אלא י"ח מלחמות. ותי' דעשה י"ח מלחמות ובהם כבש כמה מקומות. 99 עיין בשו"ת הריב"ש סי' שצח שהביא דברי רבינו. וכתב אבל לנו סי' נאה שלא היו בניו אלא בני ביתו או שנתגדלו בביתו, וסרה הקושיא. וכ"ה ברש"י קידושין ע"ב, ד"ה ילדים שכתב בחורים היו לדוד בחילוליהו ולא היו בניו, וכ"כ בחד ת"י כפי' רבינו הרקח עה"ת הנ"ל, ובתוס' חכמי אנגליא. וע"י בשאלת יעבץ ח"ב סי' לט. 100 זו פלוגתא בירושלמי. ע"י תוס' כאן ובקידושין שם. וכ"ד הרי"ה והמאירי ורבינו יונה וברמב"ם פ"ח ממלכים ה"ג

שהלוח צריך לקחת משכנו. 91 וכ"ה ברש"י. ולפנינו ר' יהודה. 92 כ"ה באוצר הגאונים. וע"י ר"ח 93 רש"י עה"ת בראשית כה,ו גרס דנשים בכתובה ופילגשים בלא כתובה. וברמב"ן השיג על רש"י דכתובה דרבנן, ועוד מדגרסין בלא קידושין. וע"ע בראב"ד בהשגה פ"א מאישות ה"ד ובנו"כ שם. וברמב"ם פ"ד ממלכים ה"ד. וע"י ברא"מ עה"ת ובהגהות הגר"א אה"ע סי' כו סק"ז דהביאו ראי' מהירושלמי כרש"י. ומ"מ בזה ע"י בספר המפתח לרמב"ם פ"ד ממלכים שם. 94 כ"ה ברמב"ם פ"ג ממלכים ה"ב, והראב"ד השיגו וס"ל דלאו ממנינא הוה. וכ"כ המאירי ד"ה המשנה החמישית והביא שם ראי' ע"ש, ובחי' הרי"ן לקמן כב,א הביא ראי' בשם רבינו דוד ע"ש. וע"ע בנו"כ שם ובירב"ש סי' שצח ובחמרא וחי' כאן ובעוד ראשונים ואחרונים הביאו ראיות לכאן ולכאן. ותמצא בספר המפתח לרמב"ם שם 95 כוונתו לכתובה דהיא מהדברים התלויים באישות, כמו שכתב בהג' הגר"א הנ"ל ברעת רש"י שפילגש היא בקידושין וכלא כתובה. וע"י באוסף חידושי לרא"ק. 96 מד' רבינו משמע דהוא מזוית תמר דלקמן. והיינו דאף דלאו דלא תהיה קדשה ליכא (כמש"כ בראב"ד רש ה"א אישות) מ"מ איכא איסורא. וע"י בשו"ת הריב"ש שצח-שצח ובירב"ז ח"ד אלף רצו. ובברכ"י אה"ע סי' כו סק"א מש"כ בשם הירשביא

כיון שנעשה מעשה לאלתר ותקח תמר אפר וגו', גדר גדול גדרה תמר באותה שעה, כשיצאה וזעקה ופרסמה את הדבר לכל, ונשאו הכל קל וחומר כעצמן להזהר כל איש בביתו ובאחותו, וכל אשה בעצמה, מה לבנות מלכים עלתה כך לבנות הדיוטות, אם אינן נזהרות, על אחת כמה וכמה, לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה:

אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על הייחוד ועל הפנויה. מדקאמר על הייחוד ועל הפנויה משמע תרתי מילי לייחוד, ייחוד דאשת איש, ועל הפנויה שלא יבא אדם על הפנויה אלא ע"י קידושין וכתובה¹⁰⁶. ומתמהינן ייחוד דאשת איש דאורייתא הוא, כי יסיתך אחיך בן אמך, וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית, אלא לומר לך בן מותר להתייחד עם אמו, ולא מיגרי ביה יצור, ואינו מתייחד עם כל העריות שבתורה, וה"ק קרא כי יסיתך אחיך בן אמך שמותר להתייחד עם אמך ומתוך כך הוא מצוי אצלה תדיר ושניכם מצוין תדיר ביחד¹⁰⁷. ומפרקינן דאורייתא ייחוד דאשת איש אי נמי דשאר עריות הוא דאסור, הא דפנויה שרי, ואתו אינהו גזור על הייחוד של פנויה, וחזא קאמר על הייחוד של פנויה:

באב ואדונייה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך. אמר רב יהודה אמר רב שבקש לחולמו¹⁰⁸ ולא חלמתו. בפרק כל הצלמין ב"נ אסורין (ע"ז סד.) כתי' ויוציאו את בן המלך ויתן עליו את הנזר ואת העדות שהכלילא¹⁰⁹ עדות, אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל שראוי למלכות חולמתו, ושאינו ראוי למלכות אינה חולמתו. ואדונייה בקש שימלא ראשו חלל עטרה [*זו] ותתיישב בראשו, ולא חלמתו, מפני שלא היה ראוי למלכות. ופירש רש"י ז"ל לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שהיה לו חריץ בראשו, והיא עדות לבית דוד שכל מי שהיה ראוי למלכות חולמתו ומי שאינו ראוי

הואי שבא דוד המלך עליה ביאה ראשונה בגיורתה בשעת שביה ונתעברה באותה ביאה מתמר, וכיון דהיתה הורתה שלא בקדושה הרי ולדה כמוה. דכתיב כי יסיר את בנך, בנך הבא מן הישראלית קרי בנך ואין (בתך) [*בנך] הבא מן הגויה קרי בנך אלא בנה. ותמר אחותו של אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור היתה. ומנין שהיתה הורתה שלא בקדושה, דכתיב ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך, ואי ס"ד בת גיורת היא¹⁰¹ והיא מתייחסת בתר אביה הרי אחתיה ומי הוה שריא ליה. אלא לאו ש"מ דלאו בת גיורת הואי אלא הורתה שלא בקדושה היתה. ותנן ולד שפחה ונכרית מישאל אין להם קורבת אב כדאיתא ביבמות (כב.):

ותקח את המשרת ותצק לפניו. שעשתה לו מיני טיגון, דבר שקלוי בשמן במחבת וכיוצא קרי טיגון, ונקרא בערבי טיג'ן. ובפרק בכל מערבין (עירובין כח:) אמר אביי שלקו או טיגנו איכא בינייהו. ובמנחות בסוף גמרא דפרק התכלת (ג.) איתמר חביתי כ"ג כיצד עושין אותן רבי חייא בר אבא אמר רב חנינא אופה ואח"כ מטגנה וכו'. ובסוף גמרא דפרק המנחות (קד:) אמרינן אמר הקב"ה עשה לי מהן חמשה מיני טיגון, ופי' סלת מחבת מרחשת חלות וריקין¹⁰². וש"מ דהנך כולהו מיני טיגון נינהו, ומשרת נמי ממני טיגון הוא דכתיב מנחה על המחבת תרגום משריתא:

וישנאה אמנון וגו'. מאי טעמא, אמר ר' יצחק נימא נקשרת¹⁰³ לו מן השיער שבבית ערותה, ועשאתו כרות שפכה. ומקשינן איני והא דרש רבא מאי דכתיב ויצא לך שם וגו' שאין להם לבנות ישראל לא שער של בית השחי ולא שער של בית הערוה. וקודם שגבהו בנות ציון קא מיירי, דאלו בתר הכי כתיב (ישעיה ג) ושפח ה' קדקד בנות ציון וה' פתהן יערה. אלא אימא נימא קשרה לו, שהביאה נימא תלושה וקשרה לו באותו מקום, ועשאוהו¹⁰⁴ כרות שפכה. ואיבעית אימא לעולם נקשרה ושאיני תמר דבת יפת תואר הואי¹⁰⁵. מיד, כלומר

שאמרו נימא נקשרה הק' איהי מאי עבדה ותי' אלא אימא נימא קשרה, והק' והא דרש רבא וכו' ותי' יפ"ת. ולפי"ז למסקנה היא קשרה. ועי' בערל"ג [נוצב"ק דא"כ מה הק' מרבא הא שפיר י"ל דהביאה ממקום אחר]. ולג' רבינו לא הק' כלל איהי מאי עבדה, ולמסקנה או הביאה ממקום אחר, או יפ"ת וממילא אפשר' דנקשרה והיא לאו כלום עברה. 106 עי' רש"י כתובות ז, ב ד"ה ואסר שכתב שארסה בכלל פנויה דבעי גם חופה וברכה. ונחלקו שם הראשונים בדעת רש"י אם חופה דאורייתא או לא. ורבינו לא נחית להא ונקט כתובה וה"ה דבעינן חופה וברכה. 107 עי' בדברי יחזקאל ס' טז אות ג' דדקדק בדברי רבינו דעיקרו של איסור ייחוד הוא משום דמיגרי ביה יצריה. (ועי' בדברי רבינו לקמן לו, ד"ה סוגה). 108 כ"ה בערוך ערך חלם לשון חיבור. ולפנינו להולמו. 109 והתם איתא נזר זו כלילא.

דשרי ביאה ראשונה לפני גירות. אך רש"י קידושין כב, כתב דאסורה אפי' ביאה ראשונה עד לאחר כל המעשים כולם. וכן נוטה דעת הרמב"ן עה"ת שם. ועי' רש"י בסוגין בד"ה תמר כתב שעדיין לא נתגיירה כלב שלם ואח"כ כתב בד"ה מי כתב דעדין לא נתגיירה אמו וכו'. ועי' באבנ"מ ס' ד' סע' יט סק"ג דרש"י לשיטתו דאסורה אלא א"כ נתגיירה אך ביאה שניה אסורה כיון דלא הוי כלב שלם. ועי' ברכינו יונה כאן ובבבית שמואל ס' טו ס"ק יח וברא"מ עה"ת שם ובפנ"י קידושין שם ובברכי יוסף אהע"ז ס' יג אות ד' שכתבו דדעת רש"י דמותר לבא עליה בגיורתה אך רק במקום מוצנע. ולא נתבאר הא משמע מרש"י דאי לא נתגיירה כלל אסורה. וע"ע במג"ח מצוה תקלב אות טז. 101 נדצ"ל: הואי. 102 נדצ"ל: ריקין. 103 נדצ"ל: נקשרה. 104 נדצ"ל: ועשאתו. 105 לרבינו גירסא חדשה בכולה סוגיא, וכ"ה בדק"ס. ולג' רידן אחר

למלכות אינה חולמתו. ויעש לו רכב ופרשים וגו', מאי רבותא, דחמשים איש למירהט לגבי בן מלך. אמר רב¹¹⁰ כולם נטולי טחול, שהטחול גורם לאדם ליעף ואינו יכול לרוץ הרבה. וחוקי כפות הרגלים, יש אומרים¹¹¹ שאין בשר בפרסותיהן ורצין על הקוצים ועל הברקונים ואינן ניזוקין, ויש אומרים שלא היה להן עצם בכפות רגליהם:

מתני' לא ירבה לו סוסים כו'. ת"ר לא ירבה לו סוסים, יכול אפילו כדי רכבו, ת"ל לו, לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו, הא מה אני מקיים לא ירבה לו סוסים, סוסים הבטלנין, ועדיין אני אומר אינו עובר עד שיהיו לו שני סוסים בטלנין דסוסים כתיב, מנין שאפילו סוס אחד והוא בטל שהוא בלא ירבה לו, ת"ל למען הרבות סוס אפילו אחד במשמע, וכי מאחר שאפילו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה לו, אי הכי סוסים דכתב רחמנא בלשון רבים למה לי. ומהדרין לעבור עליו בעשה ולא תעשה על כל סוס וסוס, דאי כתב סוסים ולא כתב סוס הוה אמינא לא עבר עד דהוה ליה תרי, כתב רחמנא סוס אפילו אחד, ואי כתב רחמנא סוס ולא כתב סוסים ה"א היכא דהוה ליה סוסים טובא לא עבר אלא אחד מינייהו, כתב רחמנא סוסים וכתב סוס לאשמועינן דאפי' הוה ליה סוסים טובא עבר בלא תעשה על כל סוס וסוס. והאי דאיכא בנוסחי בעשה ולא תעשה על כל סוס לא ידעינן מאי ניהו, דהא לא שייכא הכא מצות עשה ולא לאו הבא מכלל עשה. ור"ש ז"ל לא גריס לה. וחזינא לה לרב רב יוסף הלוי בן מיגאש ז"ל דקא כתב לא תעשה דכתיב לא ירבה, עשה דכתיב למען הרבות סוס, ואע"ג דלא תעשה משמע, להכי אפקיה רחמנא בלשון עשה למימרא דמיחייב עליה נמי עשה ע"כ דבריו ז"ל. ואינן נראין בעינינו כלל¹¹²:

ומתמדינן טעמא דכתב רחמנא לו, הא לאו הכי הוה אמינא אפילו לרכבו ופרשיו נמי לא,

מלכותא בלא רכב ופרשים מי חשיבא מידי. ומפרקין כי איצטריך קרא למעוטי כדי רכבו ופרשיו להיתרא לאו כדי רכבו ופרשיו בצמצום איצטריך, אלא לאפושי סוסים הבטלנין לרכבו ופרשיו, דאי לא כתב רחמנא לו, הוה אמינא לא ירבה לו סוסים בטלנין ולא לרכבו ופרשיו, קמ"ל לא ירבה לו, לו אינו מרבה סוסים בטלנין אבל מרבה הוא לרכבו¹¹³. ויש לפרש לא צריכא לאפושי, כי איצטריך קרא להתיירא לאפושי רכב ופרשים טובא דאי לא כתב רחמנא לו הוה אמינא לא ירבה סוס כלל, לא בטלנין ולא שאינן בטלנין, אלא כדי מרכבתו הצריכה לו, אבל להרבות רכב ופרשים יתר מדאי לא, דהא כתיב לא ירבה כלל, כתב רחמנא לו, לו הוא ראין מרבה סוסים לפי שנמצאו יושבין בטלנין, אבל אם בא להרבות רכב ופרשים מותר להרבות להם סוסים כנגדן, ולעולם סוסים הבטלנין כלל כלל לא¹¹⁴. והרב ר' יוסף בן מיגאש ז"ל גריס לא צריכא לאפושי לשון נפח, כלומר כי איצטריך קרא למכתב לו לאו למישרי כדי רכבו ופרשיו בלחוד, אלא למשרי נמי לאפושי יתר על כדי רכבו ופרשיו, כלומר להרבות סוסים בטלנין שאינן צריכין להן אלא לתתם באמצע המחנה כדי שיראה המחנה גדול¹¹⁵, להכי כתב רחמנא לו, לומר לך לו הוא דאסור להרבות סוסים הבטלנין, הא לאפושי במחנה מותר:

פיסקא וכסף וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן אפסוניא¹¹⁶, שכר חיילותיו. יש מפרשים לא ירבה לו לתקן מסים ומכסים שלו אלא כדי שיבא לו כדי אפסניא¹¹⁷, ולא יכביד על העם יתר, אבל אם באו לו ארוחות וביזות מותר¹¹⁸. והכי מסתבר מכמה אנפי, חדא שלמה הרבה ולא נענש¹¹⁹, ומנא לן דלא איענש עלה מדאמרין אין כסף נחשב בימי שלמה ואוקימנא קודם שנשא את בת פרעה, אלמא חטאיה גרמא ליה, ולבתר דנסבה כתיב כאבנים אלמא חטאיה גרם ליה, ותו דהא קב"ה אמר ליה (מ"א ג) וגם אשר לא שאלת אתן לך גם עושר גם כבוד, ותו דהא קרא הכי משמע

משלם ומה חשד איכא על המלך בעיבור השנה הא לאו עליו לשלמו. ועי' בדברי רבינו שם בשם ר"א דחודש העיבור משלים משלו. 118 כ"ה בר"י מלוגיל ובחי' הר"ן ובאבן עזרא דברים יז, ועי' בר"ן דהוכיח מהא דאמרין לעיל אוצרות מלכים למלך ובביזה מחצה למלך ומחצה לעם. ובמב"ם פ"ג ממלכים ה"ד כתב דהאיסור הוא להניח בבית גנזיו להתנאות בו או להתנאות בו. ולפי"ז גם ממתנה או כיבוש אסור, וכ"ה במאירי. וצ"ל לפי"ז דהא אמרין אוצרות מלכים היינו לצורך מלחמה וחייליו. ועי' במנ"ח מצוה תקב. ועי' בהגהות הגאון ר' אלעזר משה בסוף סדר זרעים משי"כ לדקדק בירושלמי. 119 וראה דלא נענש מדאמרין לקמן ב' מקראות נתגלו טעמן ונכשל ולא אמרו ג' מקראות. ובתוס' חכמי אנגליא נתקשה בזה. ובאמת בירושלמי פ"ב

110 וכ"ה בדק"ס בהערות. ולפינו אמר ר"י אמר רב. 111 רש"י ד"ה נטולי. 112 כ"ה ברבינו יונה ובתוס' כאן ובחי' הר"ן. אמנם בר"ח גרס לה. ובחי' הר"ן מסיק דאפשר דגרסי' לה. 113 ולפי"ז רק הבטלנים הרצין לפניו כדרך המלכים אסור. וכ"ד הרמב"ם בפ"ג ממלכים ה"ג, וכ"מ בסה"מ לית שסג שזהו גדר האיסור שלא יהיה לו סוס לרוץ לפניו. ועי' ברש"י והרמב"ן עה"ת שופטים יז, טז, ובכלי חמדה אות א'. 114 וכן משמע בדברי הר"ח. 115 עי' בפה"מ שכתב להרבות כדי להרעיד האויב. ועי' בפרש"י אפוחי, ובמאירי דגרס לאפוחי, ופי' אחד להם. 116 עי' בר"ח. ולפינו אספניא, ועי' מסורת הש"ס. 117 עי' בערל"ג שהק' מהא דאמרין לעיל דאין מושיבין מלך לעיבור השנה מפני אספניא, והא כאן מבואר דאספניא העם

אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בה ארבעת אלפים סוסים, דמפקינן ליה להך קראה ארבעת אלפים ארוות סוסים לאצטבלא אחת, ואם ארבעת אלפים אצטבלאות היו מפקינן ליה לאידך קרא דארבעים אלף ארוות סוסים לאצטבלא אחת, ונמצא שכל אצטבלא היו בה ארבעים אלף סוסים, ומ"מ חד קרא מוקמינן לארוות ממש כמו שפירשנו, ואידך מוקמינן לאצטבלאות, נמצא מנין הסוסים עולה למאה וששים אלף אלפים:

רבי יצחק רמי כתיב אין כסף נחשב בימי שלמה מאומה, אפילו כאבנים לא הוה חשיב, וכתיב ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים. ומפריק לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה בת פרעה, לא נחשב למאומה, וכאן לאחר שנשאה, כאבנים:

ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, שהרי שני מקראות נתגלו טעמיה ונכשל בהן גדול העולם, כתיב לא ירבה לו נשים כו' כתיב לא ירבה לו סוסים ולא ישיב וגו', לפי שהסוסים באין ממצרים לארץ ישראל וצריך לשלוח שלוחין לקנות לו ועוברין בלא תוסיפון לשוב בדרך הזה, אמר שלמה אני ארבה ולא אשיב מרכבה, שהרי אני יכול לקנות מן הנמצאין כאן¹²³. וכתיב ותעל ותצא ממצרים וגו'¹²⁴:

פיסקא וכותב לו ספר תורה לשמו. אסיקנא אפי' הדיוט נמי שהניחו לו אבותיו ספר תורה מיחייב למיכתב ספר תורה לנפשיה מדיליה, שנאמר כתבו לכם משלכם¹²⁵, וכי איצטריך תנא לאשמועינן גבי מלך, לשתי תורות, דאלו הדיוט סגיא ליה בחדא, אותה שמונחת לו בבית גזיו, ואילו מלך בעי תרתי, דכתיב משנה ותרתי משמע, אחת שמונחת לו בבית גזיו ואחת שנכנסה ויוצאה עמו, וכי איצטריך תנא זו לאשמועינן גבי מלך דכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים באותה שנכנסת ויוצאה עמו קא מיירי, וכי קא ממעט הדיוט מינה לגמרי קא ממעיט למימרא דהדיוט לא מיחייב עלה כלל, אבל לגבי ההיא אחריתא דעבידא

מדכתיב לא ירבה לו דמשמע שיתכוון להרבות אבל אי אתו ליה ממילא שפיר דמי, והכי נמי אמרינן גבי לא ירבה לו סוסים שלא יקנה סוסים הרבה, אבל אם נתנו לו במתנה מותר¹²⁰:

ת"ר וכסף וזהב לא ירבה לו, לו אינו מרבה אבל מרבה הוא לאפסוניה. [ומתמהי' טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו לאפסוניה] נמי לא, מי סגיא בלא הכי. ומפריקין כי איצטריך קרא לאו לכדי ליתן להן בשכרן ותו לא, [לא] איצטריך אלא להרויח להן בשכרן, דאי לא כתב רחמנא לו הוה אמינא לא ירבה כסף וזהב יתר מן הצריך לו ולשכר חיילותיו בצמצום, כתב רחמנא לו, לו אינו מרבה יתר ממה שצריך להוצאתו, אבל מרבה הוא כדי שיתן לאפסוניה אפי' להרויח להן בשכרן. וגבי סוסים נקט לישנא דאפושי משום דמידי דקאי בעיניה הוא ואע"ג דיהיב להו לפרשין דיליה אכתי קיימי בעיניהו גבייהו ושייך בהו לישנא דאפושי, אבל כסף וזהב דכי יהיב להו ניהליהו למוצאה¹²¹ יהיב ליה ולא מידי דקאי בעיניה גבייהו הוא ולא שייך ביה לישנא דאפושי דהא לאלתר מפיק ליה, אלא לישנא דהרויחא כדאמרן בכתובות (ט) משום ריוח ביתא¹²², וכי תימא והא קרא דאירי בכסף וזהב ונקט לישנא דאפושי דכתיב וכסף וזהב לא ירבה לו, התם דקא מיירי גבי מלך דלא ליפיש כסף וזהב ליתן בבית גזיו נקט לישנא דאפושי, [אבל] גמרא דמיירי גבי אפסוניה דצריכי ליה לאפוקיה נקט לישנא דהרויחא. ודייקינן השתא דאמרת דהני לו לו לא צריכי לגופיה דקרא ומפקת להו לדרשא, לו דנשים מאי דרשת ביה. ומהדרין למעוטי הדיוטות, שמותרין להרבות נשים:

רב יהודה רמי כתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים וגו', והן מקומות מוכנין למאכל הסוסים וכל אחד מהן אין בו אלא כדי לאכל בו סוס אחד, והבית שיש בו ארוות הרבה נקרא אצטבלא, וכתיב ארבעת אלפים ארוות סוסים, הא כיצד, אם ארבעים אלף

ולהג"ל י"ל דחשיב אבל לא השתקע שם. ולבסוף כיון שהרבה כ"כ שלא יכול למצא כאן השתקע במצרים. וע"ע ר"י מלוניל מש"כ בזה. 124 מסוגיין מתבאר דלא ישיב הוא הטעם לאיסור לא ירבה. ועי' בבאור הגר"פ על הרס"ג ח"ב עמ' רנה שהק' דא"כ הא דאמרינן דמרבה הוא כדי רכבו ופרשיו, וכי בשביל מרכבו ופרשיו הותר לו להשיב. ע"כ דהר"ל איסור מצד עצמו, וגם בענין שאינו משיב אסור. וכ"מ ברמב"ן עה"ת פר' משפטים דשני לאוין חלוקים לגמרי הוא. ועי' ברא"ם ובגור אריה שם. ובביאור הגר"פ שם בארוכה. 125 לא נתבאר מדוע מה שיוורש לא חשיב לכם. ועי' בתועפות ראם על היראים עמוד ז' סי' תמד. ועי' ברמב"ן מלחמות סוכה ט, א ד"ה אמר הכותב שכתב דריו לשמה בס"ת הוא מדכת' כתבו לכם לשם חובתכם, וההיא

ה"ו כתוב שלשה דברים ששחקה עליהם מירת הדין לא ירבה לו נשים לא ירבה לו סוסים, וע"ש ובמראה פנים מש"כ. ואולי י"ל דב' מקראות דלקמן איירי בב' מקראות דנתגלו טעמן בקרא להדיא. וע"ע בספר ישועות מלכו בחלק המכתבים מכתב יז. 120 ובירושלמי משמע דאפי' בכה"ג אסור. מדהביא על דינא דלא ירבה לו סוסים קרא דויעקר דוד את כל הרכב וגו'. אף שהתם כמתנה הוא. ועי' בישועות מלכו הג"ל דרחה ראה זו. 121 נדע"ל: להוצאה. 122 אך רש"י שפירש שהיה מצוי בידו אם יצטרך לשכור, ל"ש ביאור זה. 123 כוונתו דכיון דאפשר להביא מכאן ממילא לא הוי ע"מ להשתקע שם ובכה"ג שרי, וכמש"כ הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ח. ולפי"ז מיושב קושית הערל"ג דהק' מהו דאמר שלמה ואני לא אשיב והא משיבם בפועל.

דברי הכל הוא, אף כתבם לא נשתנה. וקיי"ל כרבי אלעזר המודעי דכולהו הני תנאי תלמידי ניהו לגביה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב¹²⁶, ותו דרבי נמי סבר לה כותיה דקאמר בכתב זה ניתנה תורה, ואע"ג דרב חסדא כת"ק ס"ל, ליתא, דהא טעמא דרבי אלעזר המודעי טעמא ברירא הוא ולא אפשר למידחיה :

ודייקין לרשב"א דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר. מאי לא כהלין כתבא למיקרי, בשלמא לרבי איכא למימר דבכתב אשורי הוה כתיבא וכיון דשכחוהו לא הוה ידעי ליה, אלא לר' שמעון מאי איכא למימר. אמר רב בגימטריא איכתוב להו כו', בא"ת ב"ש ג"ד ד"ק ה"ץ ו"פ ז"ע ח"ס ט"ן י"מ כ"ל, היה לו לכתוב מ"ם, כתב אות שבצידה והיינו יו"ד שסמוכה למ"ם, וכן היה לו לכתוב נו"ן, וכתב במקומה טי"ת שהיא סמוכה לנו"ן, וכן אל"ף דמנא היה לו לכתבה הניחה וכתב במקומה תי"ו שסמוכה להאל"ף והיא תי"ו, שביט"ת שהיא כנגד אל"ף שבמנא מנא, וכן בכל אות ואות. ושמואל אמר ממתו"ס נקפ"י אאלד"ן. נטל אות אחת מתחילת כל תיבה ותיבה וחברם ועשה מהן תיבה מנא קמא, וחזר ונטל אות שניה שבכל תיבה ועשה מהן תיבה שניה מנא תנינא, וכן מאות שלישית שבכל תיבה ותיבה והיינו תק"ל, וחזר וצירף אות רביעית שבכל תיבה ותיבה כסדר הזה והן ו"ו ופ"א ורי"ש. ולפי שלא היה די באותיות הללו לעשותן תיבה אחת בפ"ע, כגון מנא מנא תקל, שהרי אין צירופן לבדן ממציא ענין, חזר וצירף אליהן אות חמישית שבכל תיבה ותיבה כסדר הראשון, והן סמ"ך ויו"ד ונו"ן ועשה אח ששת האותיות תיבה אחת והיינו ופרסין. ורבי יוחנן אמר אנם אנם כו', כלומר שנכתבו אותיות של כל תיבה ותיבה למפרע, הראויה ליכתב אחרונה נכתבה ראשונה, והראויה ליכתב סמוך לאחרונה לפניה נכתבה סמוך לראשונה לאחריה, וכן כולן למפרע הראויה להיות אחרונה לחבירתה היא נכתבה ראשונה. רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין, כלומר רוב האותיות כסדרן נכתבו אלא שהקדים אות שניה לראשונה :

פיסקא אין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרכיטו. והמלך דוד זקן וגו' עד וימצאו את אבישג

לאנוחה בבית גנזיו ל"ש מלך ול"ש הדיוט חייב לכתוב משלו¹²⁶. והני תרי תורות דקאמרין גבי מלך מאי עיבדיתייהו, דתניא וכותב לו שתי תורות, ופשוטה היא :

מאי כתב עברי. כתבא ליבונאה, כתב בפני עצמו הוא וכך היה שמו. ור"ש ז"ל כתב ליבונאה אותיות גדולות, כעין אותן שכותבין בקמיעות ובמוזוות. ואינו נראה בעינינו, דאטו משום דהוי אותיות גדולות מאי שינוי אית ביה דחשיב ליה כתבא באפי נפשיה¹²⁷ :

ראי היה עזרא שתנתן תורה על ידו אלא שקדמו משה, ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו, דכתיב וכתב הנשתון, כתב שנשתנה, ואומר ולא כהלין כתבא למיקרי, מכדי יהודאי הוו התם מאי טעמא לא הוו ידעי למיקרייה, אלא משום דאישתני. יש אומרים¹²⁸ לפי שנשתנה להן באותו היום דאלמא בכתב החדש הוה כתיב, ומסתברא דודאי בכתבא בתרא הוה כתיב, דאי בכתבא קמא אכתי לא אשתני אמאי לא כהלין כתבא למקרי, אלא מיהו לאו בההוא יומא אשתני, אלא מלאך הוא דכתביה בכתב שהיה עתיד להשתנות ולא היה שום אדם מכיר בו, ואמר¹²⁹ וכתב את משנה כתב העתיד להשתנות :

כב,א רבי אומר בכתב זו נתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך להן לדעץ, כלומר לדחוק, כדכתיב ויצג ומתרגמין ודעץ כדרך נעוץ ודחוק¹³⁰, ששכחוהו, וכיון שחזרו בהן החזירו להן, שנאמר שובו לבצרון, לעיר מבצר שלכם והיינו ירושלים, גם היום מגיד משנה, התורה אשר שכחת אשיב לך, והיינו עזרא שהגיד להן כתב שנשתנה בו תורה. ולמה נקרא אשורי, שמאוסר בכתבו. משום רבי אלעזר המודעי אמרו כתב זה לא נשתנה כל עיקר ולא נשתכת, שנאמר ווי העמודים, יתידות העשוין כאנקלאות וקבועין בעמודין שבהן תוחבין לולאות קלעי החצר והמסך והן דומין לוויין שבכתב אשורי לפיכך נקראו וויין, אלמא בימי משה כתב אשורי הוה. ואם תאמר שכחוהו כדרי¹³¹ מקיש וויין לעמודין, מה עמודין לא נשתנו כל ימי בית ראשון אף וויין של עמודין לא נשתנו, ואם כן על כרחך דהווין הוו שכיחי בכתב נמי לא נשתנה כל עיקר, ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם, מה לשונם לא נשתנה, דהא

דברא דמצוה לכתוב משלו יליף לא מלכם אלא מכתבו, וגבי מלך כתיב כתב לו ודרשינן לשמו שלא יתנאה בשל אחרים לב' תורות. וכי"ה בפסיקתא זוטרתא לקח טוב שופטים שם מצוה לכתוב לו לשמו. ¹²⁶ כ"מ בפד"ש דהנפק"מ בין מלך להדיוט הוא כמה ס"ת בעינן, אבל ה"ה הדיוט מה שמחויב גמי איכא דינא דלא יתנאה משל אבותיו. ועי' ברבינו יונה. דעת הרמב"ם בפ"ג ממלכים ה"א דכותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו, משמע דמה דמחויב כהדיוט

סגי בשל אבותיו, וכתב בכס"מ דדוקא במלך שאף אם סומך על אבותיו חייב לכתוב עוד ס"ת מדין מלך משו"ה סגי בזה, אבל הדיוט אם היה סומך על אבותיו לא היה כותב כלל לכך אין סומך. ונע"י במ"מ בזה בספר המפתח שם. ¹²⁷ כה"ק ברבינו יונה. ועי' בחי' הר"ן שתי כוונות רש"י. ¹²⁸ רש"י ד"ה וכתב. ¹²⁹ צ"ל ואומר. ¹³⁰ כ"ה ברי"ח, ולפינו לרועץ. ¹³¹ עי' בפד"ש דלא גריס ליה. ¹³² כ"ה ברי"ח ובארוכה באוצר הגאונים כאן, ובדמב"ם בפ"י המשנה בידי